
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ ПІЗНАННЯ У ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНІЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ

Михайло Ібрагімов

Резюме. Установлено, що методологія познання в сучасному філософському осмисленні має різні варіанти. Серед них найбільш актуальною є філософсько-антропологічна концептуалізація спорту, яка дозволяє зробити широкий світоглядний абрис проблемного поля «філософії спорту» як трансдисциплінарної області знання і особливого філософського напрямку. Визначено, що в сучасних умовах мозаїчно-диференційованої картини світу «філософія спорту» може виконувати інтегруючу функцію в стабілізації предметності і персоналістичності культури, а також сприяти розвитку теоретико-методологічної частини фізкультурно-спортивної галузі знання, її переходу від експериментально-прикладних досліджень до ціннісно-смыслової площини.

Ключевые слова: методологія, світогляд, культурна антропологія, філософія спорту, фізкультурно-спортивна парадигма.

Summary. Methodology of knowledge in contemporary philosophical reflection appears in different variations. The most relevant among them is the philosophical-anthropological conceptualization of sport. The methodology of traditional and modern cultural anthropology allows us to outline a philosophical problem field "philosophy of sport" as a transdisciplinary field of knowledge and particular philosophical direction.

Under modern conditions, mosaic-differentiated picture of the world "philosophy of sport" can perform an integrating function in the stabilization of objectivity and personalistic culture, and also contribute to the development of theoretical and methodological part of sports and sports industry knowledge, its transition from experimentation and applied research in the value-semantic plane.

Keywords: methodology, philosophy, cultural anthropology, sports philosophy, sports and athletic paradigm.

Постановка проблеми. Методологія – це теоретичний аналіз дослідження пізнавальної діяльності, яке здійснюється у різних галузях науки і презентується як *теорія методів*. Вона включає встановлення і обґрунтування специфічних принципів дослідження, напрацювання і визначення основних понять і категорій, систематизацію та аналіз її взаємозв'язку, аналіз логічної структури процесу пізнання, що розвивається, розробку загальних і спеціальних методів дослідження. Незважаючи на те що Арістотель, застосувавши *логічну дедукцію*, вперше в історії науки в роботі «Органон» систематизував і класифікував накопичені тогочасні емпіричні знання, а також Ф. Бекон, який відповідно до досягнутого у Новий час теоретичного рівня пізнання розробив методологію *індуктивно-го* пізнання в роботі «Новий органон», проблема методології науки завжди залишається актуальною. В класичній формі ця думка була висвітлена

А. Енштейном в дискусіях із фізиком Н. Бором: «Теорія пізнання без контакту з наукою стає порожньою схемою. Наука без теорії пізнання, *наскільки це можливо мислити без неї, примітивна і хаотична*» [10, 4].

Сучасна фізкультурно-спортивна галузь знань у своєму розвитку пройшла вже ряд етапів становлення, починаючи з вузькоспеціалізованої емпіричної галузі знань до сучасного стану пошуку спортсменами смисло-життєвих орієнтирів у ній.

Як наслідок, у масовій, повсякденній свідомості до цих пір панує думка, що об'єктивним соціальним змістом фізичної культури й спорту є лише демонстрація мускульної сили, швидкості й спритності тілесних вправ, а метою фізкультурно-спортивної галузі знань є вдосконалення навичок і майстерності володіння засобами, технікою і тактикою рухової активності. У загальному фізичному вихованні вона спрямована на оздоровлення

населення, а в спортивному тренуванні – на досягнення високих результатів. Увесь культурологічний зміст спорту і загальної фізичної культури в цілому спочатку зводився лише до рухової активності [8]. «Якраз на базі такого трактування спорту в радянський період нашої історії розвинулась спортивна наука і вибудовувались стереотипи поведінки індивідів, залучених у дану сферу життєдіяльності» [2].

Слід зазначити, що фундатори фізкультурно-спортивної галузі знань від П. С. Лесгафта, О. Д. Бутовського до Л. П. Матвєєва, В. М. Платонова, Ю. Ф. Курамшина, виступали проти такого однобічного погляду на фізичну культуру, фізичне виховання та спорт як лише розвитку, функціонування і вдосконалення тілесних вправ [7]. До речі, О. Д. Бутовський, вивчаючи їх розвиток у навчальній системі Франції, вказував на негативне ставлення тогочасних вчителів гімназій до спорту, які висловлювали, аналогічне сучасному, занепокоєння, що він може заважати навчальній роботі, а також висловлювали тривожні настрої: «чи не приведе він до фізичної перевтоми в додаток до розумової перевтоми, проти якої вони ведуть боротьбу» [3]. Подібна ситуація відбувається нині й в Україні, коли уроки фізкультури на терені застосування новітніх педагогічних технологій сприймаються як другорядні, а непоодинокі випадки смертей учнів під час виконання фізичних вправ, посилюють негативне ставлення батьків і вчителів до виховання *культури фізкультурно-спортивної рухової активності*.

Суб'єктивною причиною кризи, що виникла у фізичному вихованні, є виокремлення фізкультурно-спортивної галузі знань із загального педагогічного процесу. З одного боку, це дало змогу цілеспрямовано активізувати і актуалізувати фізкультурно-спортивну проблематику у спеціальну галузь знань з усіма позитивними наслідками для неї, а з іншого – призвело до відокремлення її від розвитку загальнонаукових тенденцій і послаблення культурологічної складової, що знижує авторитет і практичну корисність спорту і фізичного виховання як феноменів культури. Проте навіть у фізкультурно-спортивному середовищі інколи культивується думка про те, що наука про спорт – це лише поле діяльності спортсменів, а експериментально-прикладні дослідження сприятимуть підвищенню авторитету фахівців у досягненні поставленої мети – високих результатів у змагальній діяльності й ефективного використання методик фізичних вправ в оздоровчих технологіях. Цим поглиблюється прогалина між фізкультурно-спортивною та іншими гуманітарними галузями знань, яка позбавляє останніх у вивченні спортивного тілесного досвіду входження людини у навколишній світ, а фізкультурно-спортивну галузь знань –

культурологічного сенсу. В цілому це призводить до аоглиблення кризи, а не виходу із неї у ставленні різних категорій населення до спорту і фізичного виховання.

Отже, нагальною є проблема світоглядних засад у методології фізкультурно-спортивної галузі знань, адже методологія як система методів є складовою світогляду, тобто імпліцитно включає співвідношення суб'єкта і об'єкта пізнання. В нашому контексті це звучить як протилежне розуміння об'єкта пізнавальної діяльності *спортсмена* чи як біологічної маси тіла з вивченням особливостей функціонування тілесного організму в різноманітних періодах, циклах, навантаженнях та як географічно-кліматичних і часових впливах, чи як творчого діяча культури, котрий використовує свої природні фізіологічні якості проявляючи уроджені і здобуті риси талановитої обдарованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кризові явища у фізичній культурі викликали «бум» багатопрофільних наукових досліджень ціннісних орієнтацій до неї різних категорій населення. Фахівці фізкультурно-спортивної науки вивчають цінності фізичної культури і спорту як соціальних інститутів (соціологічний підхід) і досліджують мотиваційні стимули відносин людей до них у системі професійних пріоритетів у діяльності (психологічний підхід) з метою вдосконалення методики проведення навчальних занять у школі та вищих навчальних закладах (педагогічний підхід), а також у продуктивній для здоров'я організації дозвілля (валеологічний підхід). При цьому вони розвивають теоретико-методологічні проблеми дослідницьких процедур «з опорою на теоретичні підстави філософських, загальнонаукових, спеціальних наукових рівнів у структурі методологічного знання», де аксіологія згадується як «рухова, практична та здоров'язберігаюча» складова [11]. Якщо недетально проаналізувати проведене О. А. Томенком дослідження з теорії та методології неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді, то сам факт звернення фахівця із фізичної освіти до філософської аксіології багатозначущий.

При комплексній взаємодії фізичних вправ на «психофізичну сферу, функціональні системи, рухові здатності та інтелект, вказується на методичний принцип у програмуванні фізкультурно-оздоровчих занять», про який йдеться у деяких дисертаційних дослідженнях із теорії фізичного виховання [6].

Педагог із фізичного виховання і спорту М. М. Саїнчук успішно захистив дисертаційну роботу про фізичне виховання, написану у філософсько-аксіологічному аспекті, в якій на основі соціологічних досліджень подано методичні рекомендації щодо насичення уроків фізкультури різноманітним, привабливим для учнів, культурологічним матеріалом [9].

Професор А. В. Цьось розробив певну систему залучення учнів до вивчення національного культурного багатства України на уроках фізкультури, що сприятиме розвитку їхніх різноманітних інтересів і усунення недоліків у поведінці окремих неурядових представників. У працях українські вчені у сфері фізичного виховання постійно торкаються філософських проблем інтерсуб'єктивності відносин суб'єкта виховання. Вчені закликають до того, щоб педагоги добре знали не тільки окремого учня, а й атмосферу класу, на тлі якої відбувається його формування, а й вивчали «вплив колективу на кожного окремого учня у зіставленні з усією системою суспільного виховання» [4].

Високим рівнем філософської професійної культури відзначається докторська дисертація О. В. Андреевої «Теоретико-методологічні основи рекреаційної діяльності різних груп населення». Автор умовно виділяє кілька рівнів методології. Перший рівень стосується постановки наукових проблем, визначення методологічного спрямування, де використовуються структурно-функціональні методи. До другого віднесено культурно-антропологічну методологію, що включає історичні та соціологічні аспекти розвитку фізичної рекреації, в ній висвітлено важливі педагогічні питання, пов'язані з формуванням інтересу населення до занять фізичною рекреацією, її виховної роллю і впливом на особистість і суспільство. До третього рівня методології віднесений парадигмальний підхід. Цей рівень включає широкий спектр умов і особливостей при організації та проведенні дослідження і експериментів, вимоги до вибору процедур, які забезпечують отримання фактичного матеріалу, його первинну обробку і співвідношення з емпіричним досвідом [1].

Особливо гостро постає питання гуманістичних цінностей у спортивній діяльності, розробки якого на пострадянському просторі майже відсутні. Так, М. В. Дутчак в монографії «Спорт для всіх в Україні: теорія і практика» серед актуальних проблем розглядає «загальну концепцію гуманізації процесу залучення до рухової активності всіх вікових груп» і підкреслює, що «спорт вищих досягнень виступає як одна з важливих специфічних форм самореалізації та самоствердження особистості» [5].

Отже, загострюється проблема філософсько-світоглядних настанов, ціннісно-смыслових імперативів та теоретико-епістемологічних засад гуманістичної сутності спорту, що зумовлює необхідність розвитку **спортивного філософсько-гуманітарного наукознавства**.

Дослідження проведено згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. за темою 1.3 «Парадигма здорового способу життя в дискурсах фізичного виховання і спорту» (номер держреєстрації 0001U001716).

Мета дослідження – на основі диференційних та інтегративних тенденцій розвитку сучасного наукового знання проаналізувати теоретичну складову методології фізкультурно-спортивної галузі знань та визначити світоглядну функцію «філософії спорту» як нової концептуальної моделі.

Результати дослідження та їх обговорення. Філософія завжди базується на досягненнях науки, але, на відміну від останньої, доповнює дійсне бажаним, а тому фізкультурно-спортивна галузь знань повинна бути доповнена філософією, яка має розкривати смисложиттєве значення тілесних практик. «Спекулятивне мислення» – це додумовування, фантазування, розумова витівка, а не шаблонний, «запрограмований» хід думок. Останнє необхідне для того, щоб зберегти їх логіку, спадкоємність, виробити певний алгоритм, що створює «базу даних», але саме він підштовхує людські здібності до креативності, яка порушує усталений порядок розумової діяльності і виводить її на новий рівень. Методологія пізнання в сучасному філософському осмисленні виступає в різних варіаціях. Для фізкультурно-спортивної галузі знань найбільш актуальними є кілька.

1. *Філософсько-антропологічна концептуалізація спорту* як соціокультурний феномен розкриває теоретичні можливості авторської методологічної програми, яка на комплементарних засадах синтезує класичну екзистенціалістську парадигму зі сучасними експлікаціями філософської культури у постекзистенціалістському мисленні, зокрема з філософсько-педагогічними, праксеологічними, аксіологічними, феноменологічними, мистецькими, теософськими та історико-генетичними дискурсами. Філософсько-антропологічний аналіз дозволяє актуалізувати спортивну культуру як процес, результат і специфічну комунікативну систему «світу спорту» у його поліаспектному, науково-методологічному і філософсько-світоглядному вимірах.

Методологія традиційної та сучасної культурної антропології, взятої за основу дослідження, дозволяє зробити широкий світоглядний абрис проблемного поля «філософії спорту» як трансміждисциплінарної галузі знань і спеціального філософського напрямку. В сучасних умовах мозаїчно-диференційованої картини світу «філософія спорту» може виконувати *інтегративну* функцію в стабілізації предметності і персоналістичності культури, а також сприяти розвитку теоретико-методологічної частини фізкультурно-спортивної галузі знань, її переходу від експериментаторсько-прикладних досліджень у ціннісно-смыслову площину. З цією метою розширюється поняття «наукова парадигма» до рівня «світоглядна парадигма» і на її основі пропонується новий інструментарій філософсько-спортивних наративів і ме-

танаративів, зокрема йдеться про конструювання змісту і смислової доцільності артикуляції поняття «фізкультурно-спортивний світогляд».

2. *Історіософський аналіз* дозволяє розглянути фізкультурно-спортивну культуру в генезі історичних культурних альтернатив, коли спорт проходить різні етапи гуманізації: від ідентифікації його з агресивними та потворними потягами людської природи до рівня жертвовної героїзації атлетів. Міфологічний ореол олімпізму сприяв відродженню і розвитку спортивного руху в планетарних масштабах.

Седиментація смислів ідеалів олімпізму в міфологічні образи та символи віртуального світу є симптоматичною для соціумів із прискореними соціокультурними трансформаціями, які намагаються застосувати антропологічний ресурс історичної пам'яті, що є запобіжником культурних патологій і криз у людському бутті. Історіософія спорту як «ретроспективне пригадування», як проєкція культурних смислів у сучасність слугує легітимізації традиційних видів спорту вищих досягнень у площину інтеркультурних комунікацій у вигляді імпульсів для культурної та соціальної творчості. З одного боку, спорт інсценує динаміку і суперечності соціальних перетворень, а з іншого – за допомогою залучення метаморфоз «знайоме–незнайоме» він генерує ретроінновації, що дозволяє послабити інформаційний тиск на людину.

Фізкультурно-спортивна світоглядна парадигма забезпечує доцільність трансверсальності онтоантропології та антропологічно-орієнтованої праксеології, яка обумовлена історично-часовими смисловими зв'язками розвитку фізичної культури у формуванні на її основі *традиції* тілесного входження людини у навколишній простір.

Традиція зберігає історичний досвід розвитку сутнісних сил людини та формує нові її цивілізаційно значущі компетентності. З цього приводу можна стверджувати, що евристично-ціннісними для сучасної культури є ідеали олімпізму, які, на відміну від деморалізованої культури, що насаджує невігластво, зберігають гуманістичну традицію.

Спорт у сучасних умовах не можна розглядати як «носія зла», незважаючи на те, що в ньому відлунюються всі вади й негаразди культурно-цивілізаційного процесу. Комерціалізація спорту та пов'язані з нею криміналізація, професіоналізація з її негативами для аматорського спорту можуть виступати «закономірним злом», що є певним випробуванням для соціуму. Ця вічна боротьба добра і зла закладена в хисткому протистоянні в процесі онтогенетичного розвитку психосоматичної людської природи.

Відповідно до двох здатностей входження людини у світ – почуття і розуму – розглядають

ся дві історичні форми пізнання спорту: асоціативно-алегорична і раціонально-логічна. Перша стосується визначення місця спорту в загальній культурі, а друга – становлення наукової багатимірності, а отже, і прикладної спрямованості фізкультурно-спортивної галузі знань на вивчені ефективних шляхів досягнення перемоги у змагальній діяльності.

3. *«Філософія спорту»* розмежовує поняття «методологія» як вчення про методи пізнання, що виробляються теорією фізичного виховання і теорією спорту, та «світогляд» як система знань на рівні буденної та теоретичної свідомості про світ і місце в ньому тілесних здібностей і якостей людини, за допомогою яких вона ідентифікує (і відрізняє) своє власне тіло від тілесності всесвіту. Це дозволяє розглядати «філософію спорту» в широкому, а не лише науковому аспекті культурних практик – релігії, мистецтва, міфології. В даному контексті фізкультурно-спортивна наука постає як феномен культури, а тому наукова методологія є однією зі складових світоглядної парадигми.

Антропологія спорту акцентує увагу на суперечливих потягах людини, а синтезування «спортології» і екзистенціалізму дозволяє розглядати фізкультурно-спортивний світогляд як оберіг культурних кодів смислу людського існування у протистоянні розуму, волі та почуттів. На такій теоретичній підставі філософія спорту через його аксіологію входить до загальної світоглядної парадигми, що панує в суспільстві, хоча філософія розглядає тілесність світу і тіла індивідуальної людини з точки зору *духовного* континуума, а фізкультурно-спортивний світогляд визначає духовний розвиток людства і душевний стан особи спортсмена через призму її *фізично-тілесного* розвитку.

«Філософія спорту» постає теоретичною основою фізкультурно-спортивного світогляду. Застосування феноменологічної категорії «кінестеза» як висхідної у пізнанні фізкультурно-спортивної рухової активності дозволяє розгляд тілесно-фізичних і духовно-психологічних властивостей в єдності: *тілодушевності* та *душетілесності* в особі спортсмена. Рухова активність має свої кінцеві параметри як рух від Абсурду до Абсолюту.

4. *Методи феноменологічної редукації* передбачають «спортологічний розворот» у розумінні рухової активності, який показує, що проблема фізкультурно-спортивної рухової активності має безліч граней і пов'язана з виявленням природних задатків людини, можливостей їхньої культурної модифікації, граничних характеристик організму, психіки й інтелекту, людських здібностей і тих умов, за яких вони розкриваються найбільш оптимально. У феноменології рухова активність позначається категорією «кінестеза». Специфікою спор-

тивної кінестези є екзистенціали волі, які виражаються в душевних виявах та їх вгамуванні, екстазі і його сублимації, чуттєвому розумі і розумних почуттях. Воля є мірою нерозсудливості та авантюризму в духовно-тілесній аурі спортсмена.

У спорті відлунує весь апофеоз життєвої практики і «декоративно» відтворює граничне напруження тілесності. Смысл спортивної гри полягає у *довільній і непередбачуваний* інтерпретації фізично-тілесного образу незалежно від його професійного чи аматорського спрямування. *Гра є однією із сутнісних рис людини як творчої істоти*, яка перетворює навколишній світ і себе в ньому. Можна сказати, що людина за своєю природою є актором, який щоденно розігрує у театрі цивілізаційних перипетій гостросюжетну драму власного життя. У спортивній грі подвоюється тілесний світ людини як природної, так і духовної істоти, що має «вписуватись» в органічну гармонію світу, який грає всіма барвами природних стихій. Тілесність спортсмена і є однією з таких стихій, сила і краса якої стверджує силу і красу людського духу.

Антропология спорту, на думку автора, найкраще відповідає вимогам фізкультурно-спортивної науки про поєднання індивідуального та цілісного підходів у теоретичних, спеціально-прикладних дослідженнях і практиках. Конкретизуючи в екзистенціалістському контексті поширені в науковій літературі терміни «соціальне тіло» і «культурне тіло» через концептуально-методологічний дискурс «філософії спорту», отримуємо поняття «спортивне тіло». Практична потреба у введенні в науковий обіг поняття «спортивне тіло» зумовлена, з одного боку, акцентуванням індивідуального підходу у фізкультурно-оздоровчому і спортивно-тренувальному процесі, а з іншого – цілісним розумінням організму людини.

5. Завдяки застосуванню *методології «людиномірність»* можна простежити тенденцію до гуманізації природничих наук у цілому і фізкультурно-спортивної науки зокрема. Як інструментарій практичної філософії в науково-природничих фізкультурно-спортивних дослідженнях це поняття есплікується в «людино(роз)мірність». У процесі тілесного навчання воно виглядає як виховання «людино(по)мірності», а в спортивно-тренувальному процесі культивується як «людино(без)мірність».

6. На підставі *естетизації* як основної риси постмодерністського мислення в науці, філософії та спорті фізична культура і спорт розглядаються в контексті вербальної символізації «тілесного образу світу». На відміну від науково-диференційованого світосприйняття, яке в мисленні розділяє його на «світ реальний», «світ віртуальний» і «світ індивідуально-особистісний», в культурно-

світоглядному вимірі спорт маніфестує системну зовнішню і внутрішню цілісність людини і світу.

Спортивна культура у такому ракурсі конструється як соціально значуща і можливо єдина форма відтворення натурально-природного субстрату людської діяльності в його тілесно-фізичній організації не тільки як певного індивідуума, а як «образу світу». Поняття «образ» належить до інструментарію мистецтва, а «світ» – до філософського категоріального апарату. В обґрунтуванні змісту фізкультурно-спортивного світогляду ірраціоналістичні методи мистецтва знаходять своє застосування в науковій методології та філософсько-світоглядній культурі.

Тому, обґрунтовуючи зв'язок методологічних і світоглядних підстав спорту, використовують методи постекзистенціалістського мислення, які синтезують художньо-творчу, науково-лінгвістичну і філософську культуру в інтеоризації людиною світу. Традиційна тема співвідношення спорту і мистецтва в даному світоглядному дискурсі передбачає інший зріз, а саме – визначення взаємозв'язку культурної антропології і способів філософствування, що фіксуються в культурі мислення.

Філософія спорту – це філософія життєтворчості людини в її невгамовному прагненні вийти за межі буденності і проникнути в таємниці незвіданого. Спорт – це жага людини досягти трансцендентального рівня свободи, що у філософському осмисленні виступає як проблема буття людини, яка дозволяє створювати різноманітні антропологічні проекти.

Висновки. Спортивна змагальна діяльність не існує сама по собі, виокремлено зі всієї сукупності соціальних відносин, а як сфера суспільної життєдіяльності, *інсценує, імітує* або *демонструє* їх. Іншими словами: усупільнення людини відбувається завдяки її постійним підлаштовуванням власної тілесності під навколишню дійсність. Людина нібито «приміряє» світ під свою тілесну природу і, навпаки, – «вбачає» свою фізичну постать у комплексі незалежних від неї природних явищ. Як би далеко не сягав претензійний розум, життя примушує людину враховувати, підпорядковувати, узгоджувати власні різнобічні проєкції: інтереси, цілі й потреби обставинам буття, точніше – соматичного буття (Л. Газнюк). На думку теоретиків спорту і фізичного виховання, його сенс полягає у візуалізації на даному конкретному етапі цивілізаційного розвитку адаптивних можливостей природного організму людини, чим додає їй впевненості у результативності творчої практичної діяльності. А тому сучасний спорт вже не може розглядатись як лише екзотично-розважальна або як грайливо-змагальна діяльність, а фізичне виховання – допоміжним, вторинним в інтелектуальному розвитку людини.

Література

1. *Андрєєва О. В.* Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. виховання і спорту / О. В. Андрєєва. – К., 2014.
2. *Барабанова В. Б.* Спорт: проблема человекоразмерности: дис. ... доктора философ. наук / В. Б. Барабанова. – М., 2009. – С. 52.
3. *Бутовский А. Д.* Собрание сочинений: в 4 т. / А. Д. Бутовский. – К.: Олимп. лит. – 2009. – Т. 1. – С. 25.
4. *Гац Г. О.* Характеристика діагностичних методик у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури / Г. О. Гац, А. В. Цьось // Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у суч. суспільстві: зб. наук. праць. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / укл. А. В. Цьось, С. П. Козібродський. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – № 3 (15). – 115 с.
5. *Дутчак М. В.* Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М. В. Дутчак. – К.: Олимп. л-ра, 2009. – 279 с.
6. *Литвин А. Т.* Исторические предпосылки и теоретико-методологические основы современной системы физического воспитания : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. наук по физ. воспитанию и спорту : спец. 24.00.02 / А. Т. Литвин. – К., 2008. – 22 с.
7. *Матвеев Л. П.* Физическая культура: физкультура или развитие человека / Л. П. Матвеев, В. Н. Непопалов // Теория и практика физ. культуры. – 1994. – № 9. – С. 6.
8. *Пономарев Н. И.* Спорт – феномен культуры / Н. И. Пономарев. – Л.: Изд. ГДОИФК им. П. Ф. Лесгафта, 1987.
9. *Сайчук М. М.* Формування ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури і спорту учнів старших класів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту / М. М. Сайчук. – К., 2012. – 22 с.
10. *Современная идеалистическая гносеология. Критические очерки* / под ред. Г. А. Курсанова. – М.: Мысль, 1968. – 536 с.
11. *Томенко О. А.* Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія: [монографія] / О. А. Томенко. – Суми: Вид-во «МакДен», 2012. – 176с.

References

1. *Andreieva O. V.* Theoretico-methodologic bases of recreation activity of different population groups: author's abstract for Doctoral degree in Physical Education and Sport / O. V. Andreieva. – Kyiv, 2014.
2. *Barabanova V. B.* Sport: problem of human-sizedness: Doctoral dissertation in Philosophy / V. B. Barabanova. – Moscow, 2009. – P. 52.
3. *Butovsky A. D.* Collection of works: in 4 v. / A. D. Butovsky. – Kiev: Olimpiyskaya literatura, 2009. – V. 1. – P. 25.
4. *Hats H. O.* Haracteristics of diagnostic methods in pedagogical activity of physical culture teacher / H. O. Hats, A. V. Tsos // Physical education, sport and health culture in modern society: collection of research papers of Volyn National University named after Lesia Ukrainka / compl. by A. V. Tsos, S. P. Kozibrodskiy. – Lutsk: Volyn National University named after Lesia Ukrainka, 2011. – № 3 (15). – 115 p.
5. *Dutchak M. V.* Sport for all in Ukraine: theory and practice / M. V. Dutchak. – Kyiv: Olimpiiska literatura, 2009. – 279 p.
6. *Litvin A. T.* Historic prerequisites and theoretico-methodological bases of modern physical education system : author's abstract for Ph.D. in Physical Education and Sport: speciality 24.00.02 / A. T. Litvin. – Kiev, 2008. – 22 p.
7. *Matveyev L. P.* Physical culture: physical culture or human development / L. P. Matveyev, V. N. Nepopalov // Teoriya i praktika fiz. kultury. – 1994. – № 9. – P. 6.
8. *Ponomarev N. I.* Sport – culture phenomenon / N. I. Ponomarev. – Leningrad: GDOIIP named after P.F.Lesgaft Publishing House, 1987.
9. *Sainchuk M. M.* Formation of value orientations in the sphere of physical culture and sport of senior schoolchildren in the process of physical education: author's abstract for Ph.D. in Physical Education and Sport / M. M. Sainchuk. – Kyiv, 2012. – 22 p.
10. *Modern idealistic gnoseology. Critical essays* / edited by G. A. Kursanov. – Moscow: Mysl, 1968. – 536 p.
11. *Tomenko O. A.* Non-special physical culture education of schoolchildren: theory and methodology: [monograph] / O. A. Tomenko. – Sumy: Вид-во «МакДен» Publishing House, 2012. – 176 p.